כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת חקת ■ ז' תמוז ה'תשע"ה ■ 24.06.2015 ■ גליון מס' 331

תפוצה לכל קהילות ישראל

פרשת חקת

זאת חקת התורה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

השלמות האנושית היא דבקות האדם ואמונתו בבורא עולם. בספרו עין אי"ה (ברכות פ"א אות כג) מסביר הראי"ה שישנם שני דרכים להשיג את השלמות האנושית: האחד, היא דרך המחקר וההתפל־ספות, עד שיכיר את האמת בהגיון שכלי ובמופתים חותכים. והשנייה, דרך התמימות הנובעת מישרות הלב והנטייה הישרה שממנה באה האמונה השלימה. רבי יהודה הלוי בספרו 'הכוזרי' (מ"ב סוף אות כו) לאחר שנתן הסבר שכלי לעבודת המקדש, הוא מסיים ואומר שהוא אינו מחליט שההסבר שלו הוא ההסבר האמתי והנכון לעבודת המקדש, להיפך, הנכון הוא שהיא נעלמת ונעלה ממה שהסברתי. אלא צריך לומר על התורה ש"היא תורת האלקים, ומי שקבלה בתמימות, בלי התפלפלות ובלי התחכמות, הוא מעולה מן המתחכם והחוקר". ועם זאת יש לדעתו בדיעבד מקום גם לחוקר, כי מי שנטה מן המדרגה העליונה של האמונה התמימה ופנה אל המחקר, לאדם זה מוטב כי יבקש טעם שכלי לדברים האלה אשר יסודם בחכמה האלוקית, וזה עדיף מאשר יעזבם לסברות רעות וספקות המביאות את האדם לאבדון. לפי ריה"ל האמונה התמימה היא העדיפה ויש לאחוז בה לכתחילה.

שיטה הפוכה מזו של ריה"ל יש לרבינו בחיי בספרו 'חובות הלבבות' (הקדמה), לדעתו האמונה התמימה היא בדיעבד, למי שאין בו יכולת לעיין מפני קוצר הכרתו וחלישות הבנתו, או במצוות השמעיות שאין האדם יכול להגיע להבין טעמן מדרך השכל, במקרים אלו ההזדקקות לאמונה התמימה היא במקומה. אבל אם אתה איש דעת ותבונה, שתוכל לעמוד ולהבין בשכלך מה שקבלת מהחכמים בשם הנביאים, מיסודות הדת ופרטי המצוות, אתה מצווה להשתמש בתבונתך ודעתך עד שהם יתבררו לך מדרך הקבלה (המסורת) והשכל יחד, ואם תתעלם מהם תהיה כמקצר במה שאתה חייב לבוראך.

במחלוקת זו שבין ריה"ל וחוה"ל מצדד הרב קוק כדעתו של ריה"ל, וב'עין אי"ה' (שם) כתב: "ובצדק שיבח בכוזרי את דרך התמימות יותר מדרך המחקר על פי דרכי החכמה". ובמקום אחר הסביר מדוע אין האדם יכול לסמוך על כוח שכלו בלבד: שכמו שיש גבול לחושי האדם השולטים על מרחק מוגבל, כך יש גבול גם לשלטון השכל והשגתו, אשר מעבר לו גם אם יתאמץ האדם בכל כוחו לא יוכל עבור אותו. ולמרות זאת סובר הראי"ה שלא רק שיש לנו רשות אלא הדבר חובה עלינו, להשתדל בחקירת וצריפת הדעות העליונות במצרף השכל העיוני. וההשתדלות הזו יש לה תועלת כפולה: האחת, שנדע להשיב למחרפנו, בבחינת 'דע מה שתשיב'. השנייה, שתורת ה' ומצוותיה לא תהיה אצלנו כמצות אנשים מלומדה, אלא שהתורה תהיה שלימה בלבנו במחשבה, ובאיברינו במעשה.

הרמב"ם (בסוף הל' תמורה) כתב: "אעפ"י שכל חוקי התורה גזירות הם, ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול לתן לו טעם תן לו טעם". והנה למרות שיטתו של הרמב"ם שיש לתן טעמים למצוות, אף הוא מכיר במגבלותיו של שכל האדם, כמו שכתב בסוף הל' מעילה: "ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף עניינם כפי כוחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהא קל בעיניו, ולא יהרוס לעלות אל ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כבמחשבתו בשאר דברי חול". בסיכום אפשר לומר שמוסכם לפי כל השיטות שיש מקום גם לאמונה וגם למחקר, והוויכוח ביניהם הוא מי מהם הוא לכתחילה ורצוי, ומי מהם הוא בדיעבד כצורך והכרח. ■

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שינוי השם ומשמעותו
בתלמוד הירושלמי (שבת פ"ו) מסופר סיפור מרתק. רבי יוחנן עבר בשוק וראה מוכר ממתקים...
המשך בעמי 2

הקב"ה ומשה מחלו על כבודם
שינה הכתוב ודיבר פעם בלשון שרף ופעם בלשון נחש, ומבאר הרה"ק רבי פנחס מפראנקפורט זי"ע...
המשך בעמי 3

שוויית קיץ
האם מותר להתקלח בשבתות במים קרים כאשר מזג האוויר הוא חם ושרבי? ושנות את טמפרטורת המזגן לקרה יותר כאשר המזגן דולק?...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
סגירת מעגל בירושלים
היה זה לפני כמה שנים. בליל שישי, מיד אחרי חג שבועות אותה שנה, הטלפון מצלצל ועל הקו סטודנט...
המשך בעמי 4

שביבים
■ האם בדקו אם הפרה אדומה טריפה?
■ השכנת שלום בית
■ מיהו צדיק?
■ שימוש בשמות הקודש
המשך בעמי 5

שינוי השם ומשמעותו*

/ הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א

בתלמוד הירושלמי (שבת פ"ו) מסופר סיפור מרתק. רבי יוחנן עבר בשוק וראה מוכר ממתקים. שאלו ר' יוחנן בתמיהה: "האם אתה מצליח להתפרנס רק ממכירת ממתקים?" והלך לדרכו. כעבור זמן הגיע מוכר הממתקים לר' יוחנן וסיפר לו שמאותו הרגע, בו תמה האמורא הקדוש כיצד ניתן להתפרנס ממכירת ממתקים, הפסיקו לקנות אצלו, וביקש שיתפלל עליו. השיב לו ר' יוחנן שישנה את מקום מגוריו, כי "פעמים ששנוי השם גורם, פעמים ששנוי המקום גורם".

וכן מובא בגמרא (ראש השנה טז, ב), ששינוי השם קורע גזר דין רע, כפי שאברהם ושרה זכו לבן, לאחר שהקב"ה שינה את שמם. ובספר חסידים (שכא) נאמר: "שינוי השם ושינוי מקום גורמים מזל אחר טוב".

ישנם שתי גישות מרכזיות בהבנת המושג לפיו שינוי השם משנה את מזל האדם. לדעת הרמב"ם וסיעתו הגדולה, השינוי אינו מועיל בעצמותו, אלא הוא אחד מדרכי התשובה, כשעצם החזרה בתשובה וענפיה מועילים לשינוי גזר דין החוטא. ואולם המהרש"א ועוד רבים מחלקים בין צדקה, תשובה וצעקה, שבאים ביסודם לכפר על החטא שמחמתו נגזרה הגזירה, לבין שינוי השם ושינוי מקום, שאינם מכפרים על חטאים, שהרי שינוי השם ושינוי מקום נלמדים משינוי שמם ומקומם של אברהם ושרה, שכלל לא חטאו. אלא שהשינוי בעצמותו מועיל לשינוי המזל ולקריעת גזר הדין.

ועלינו להבין: אם שינוי השם עניינו השיבה בתשובה ותיקון המעשים, כשהחוטא שב בתשובה וגם משנה את שמו, הלא מצינו שאברהם ושרה הועילו לשנות את מזלם למרות שלא חטאו, וא"כ מוכח לכאורה ששינוי השם והמקום הוא דבר המסוגל בפני עצמו לשינוי המזל. הלא כן?

אנו יודעים ששינוי השם מועיל לחולה גם כשהחולה עצמו כלל אינו יודע ששינו את שמו, בהיותו חולה אנוש ומחוסר הכרה. ואם כל ענין שינוי השם והמקום הוא לתכלית התשובה של האדם עצמו, אם כן כיצד שינוי השם מועיל לשינוי גזר דינו, כשהאדם ששינו את שמו כלל לא שב בתשובה? וביותר שגם משמעות דברי הירושלמי, בו פתחנו, מוכיחה ששינוי השם ללא חטא ותשובה- מועילה.

ואכן, ישנם ממפרשי הרמב"ם שמסבירים ששינוי השם מועיל גם מעצם השינוי, ללא החזרה בתשובה הנלווית אליו, והרמב"ם עסק רק בדרך אחת של תועלת שינוי השם.

*****

ממשמעות דברי הקדמונים והפוסקים נראה, שמשנים שם רק לחולה מסוכן, אך לא לשאר עניני הצלחה וברכה. וכך מורה למעשה גם מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שמשנים שם רק לחולה אנוש, אך לא כדי לזכות לילדים או כדי להגדיל את הפרנסה וכדומה. מרן שליט"א מורה רבות להחליף שמות שאינם הגונים, אך שם טוב והגון- משנים רק לחולה מסוכן. [ובספר "שמות בארץ" הובא שרבי רפאל וולף שליט"א סיפר שרבנו מרן הגרא"מ שך זי"ע הורה מספר פעמים שכשאפסו הסיכויים בדרך הטבע וכללי הרפואה, לא משנים שם, ומשנים שם רק כשישנם סיכויים מסוימים להחלמת החולה, אף כשנמצא בסכנת מוות]. ולכאורה, הלא ראינו מדברי הירושלמי שרבי יוחנן אמר למוכר הממתקים ששינוי המקום והשם מועילים לפרנסה טובה?!

יתכן שאכן אף שר' יוחנן הציע לאותו אדם לשנות את מקומו, אך הוא לא הציע לו לשנות את שמו, אף שאמר לו שגם שינוי השם גורם לשינוי המזל, וזאת משום שלא ברור שהמקום אליו יעבור יעלהו במזלו או אדרבה, יגרע ממזלו, שהרי אין אתנו יודע עד מה, והדבר צפון ונסתר הוא. רק שבשינוי מקום, יכול אדם לשנות את מקומו שוב ושוב, לפי ראות עיניו. אך את שמו אינו יכול לשנות שוב ושוב, כי אם יעשה כן, ייהפך ללגלג ולקלס. [ובספר התדיר (בדרשה לר"ה) כתב: "ושינוי השם הוא שמחליפין שמו ואפשר כי בזה תתבטל הגזירה, אבל שיחליף האדם שמו בכל יום הכפורים, אי אפשר, מפני תיקון העולם בעניני הכתובות והחתימות והשטרות שחותמין השמות וכותבין "פלוני בן פלוני", ולא ימצא בכך שינוי השם"]. ואם ישנה את שמו ושמו החדש לא יביא לו הצלחה, ייאלץ לשנות שוב את שמו, וכדי בזיון וקצף...

*****

ה'נחלת שבעה' מסביר בהרחבה שכשהאדם נמצא תחת מערכת מזל גרועה, הקב"ה אינו משנה את מערכת מזלו, אך ביכולתו "לעקוף" את מערכת המזל ע"י שינוי שמו, ואז נחשב הוא לאדם אחר, וא"כ המזל שהיה לו עד כה, כבר אינו מזלו שלו, כי אם של האדם הקודם בשמו הקודם. וכך נעשה אצל אברהם אבינו, שמזלו הורה שלא יוולדו לו בנים וע"י שהוחלף שמו, נותר מזלו הקודם תחת שמו ומהותו הקודמת ולא על שמו ומהותו החדשה.

מסיבה זו כותב ה'נחלת שבעה' שחולה ששמו הוחלף, אין לקרותו בשמו הקודם ואין לכתוב בגט "דמיתקרי" על שמו הקודם, כיון "ששם הנקרא לו על ידי חולי, הטעם הוא מפני שידוד המערכת כאלו הוא איש אחר ואין הוראת המזל על זה האיש, וא"כ אם יקראו אותו בשם הראשון, שינוי השם מאי אהני?! ולכן שם השינוי עוקר שם הראשון". וכך כתבו בשו"ת מהר"ם חלאווה (סימן צו) ועוד רבים.

ואולם בימינו לא מחליפים לגמרי את שם החולה, אלא רק מוסיפים לו שם נוסף. מדוע??

מורי ורבי הגר"ח קניבסקי שליט"א הסביר זאת בכך שמרן החזו"א זצ"ל אמר שכשאדם נקרא בשני שמות, נחשב שמו כשם אחד ארוך, ולכן כשמוסיפים לאדם שם, אין זה רק הוספה, אלא מהות חדשה של שני שמות הנחשבים לשם אחד. (ובספר "שמא גרים" מביא רעיון זה בשם רבינו הגרא"מ שך זצ"ל, בעל 'אבי עזרי').

הערוך השולחן (אבה"ע קכ"ט סי"ב וסי"ח) מסביר הסבר מעניין בדבר. לדבריו, בדורות התנאים, האמוראים והראשונים, לא קראו כלל לאנשים בשני שמות, וממילא כששינו את שם החולה, החליפו כליל את שמו לשם חדש. אך בימינו, כשכמעט כל ילד שני במשפחה נקרא בשני שמות, ניתן להוסיף שם ולא להחליף לחלוטין את השם הראשון.

הנושא ארוך ומורכב, ובין גדולי עולם, גם בימינו אנו, ישנם הבדלי גישות בענין, הנובעים מהבדלי הגישות של הראשונים והקדמונים בנושא. רק נזכיר שהקדמונים כתבו שכדי לשנות שם, צריכים להיוועץ באדם גדול ביותר, יש הכותבים ש"יהיה בעל רוח הקודש".

---- ושתמיד נהיה בריאים ובעלי מזל טוב...

(פורסם גם ביתד נאמן)

הקב"ה ומשה מחלו על כבודם

(וידבר העם באלקים ובמשה וגו' וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וגו')

שינה הכתוב ודיבר פעם בלשון שרף ופעם בלשון נחש, ומבאר הרה"ק רבי פנחס מפראנקפורט זי"ע ב'פנים יפות' [וכאן בפירוש הרא"ש (פסוק ח) קדמו ברעיון זה], דהנה איתא בספרים (ראה ב'שפתי כהן' ד"ה וישלח ה') שהנחשים באו על שדיברו סרה בקודשא בריך הוא, ואילו בשרפים נענשו מפני שדיברו במשה רבנו, כמו ששנינו באבות (פ"ב משנה יא) גבי תלמידי חכמים "לחישתן לחישת שרף", ועונש השרף חמור יותר, כי הקב"ה מקפיד ביותר על כבוד הצדיקים.

והשתא מדויק שפיר לשון הכתובים, כי בתחילה ביקשו בני ישראל ממשה (פסוק ז) "התפלל לה' ויסר מעלינו את הנחש" דייקא, וכך אמרו למשה, הלא קיימא לן (קידושין לב.) "רב שמחל על כבודו כבודו מחול", ולכן ביקשו ממנו שימחול להם על כבודו וגם יבקש עליהם רחמים לפני ה' שימחול להם ג"כ על מה שפגמו בכבודו יתב"ש [ומוסיף, דאף אם היה למשה רבנו דין 'מלך' (כמבואר בזבחים קב. ובמדרש תנחומא פרשת קרח סימן יח, וע"ע ב'בעל הטורים' וב'דעת זקנים' רי"פ יתרו), שאינו יכול למחול על כבודו, מיהו עונש של שרף יש רק על הפוגע בתלמיד חכם ולא במלך], אולם הקב"ה השיב ואמר למשה (פסוק ח) "עשה לך שרף" על מה שפגמו בכבודו של משה, כי ביותר מקפיד קוב"ה על כבודם של צדיקים, ולכן היו צריכים כפרה על שדיברו רעה במשה, ומכל מקום עשה משה נחש, כדכתיב (פסוק ט) "ויעש משה נחש נחושת", כי הוא סלח לישראל על החלק שחטאו נגדו ורק ביקש כפרה על שדיברו על ה'.

בשיעור המפורסם שמסר הרה"ק האדמו"ר רבי יקותיאל יהודה מצאנז קלויזנבורג זי"ע מדי שבוע בשבוע ב'חומש רש"י', הזכיר בפרשת בהעלותך שנת תשל"ז לפ"ק סיפור נפלא שהוא היה עד לזה, ואמר שמצוה לפרסמו בשער בת רבים, וכה סיפר:

פעם ביקר הרה"ק רבי שלום אליעזר מראצפערט זי"ע בעיר קלויזנבורג [בטרם התעטר הרה"ק מקלויזנבורג ברבנות העיר. לימים היה האדמו"ר מקלויזנבורג חתנו של הרה"ק בעל ה'עצי חיים' מסיכעט זי"ע שהיה חתן הרה"ק מראצפערט בנו של הרה"ק רבי חיים מצאנז זי"ע, ונמצא שהיה הרה"ק מקלויזנבורג חתן דו"ז, כי הוא היה בנו של הרה"ק רבי צבי מרודניק בנו של הרה"ק רבי ברוך מגארליץ שהיה מבניו הגדולים של הרה"ק מצאנז, אמנם מזווג זה לא השאיר אחריו זש"ק, כי כולם עלו על המוקד בשנות הזעם ונהרגו על קידוש ה', ארץ אל תכסה דמם] והתאכסן אצל אחד מעשירי העיר, אולם הלה לא קיבל אותו כפי הכבוד הראוי לאותו צדיק בן צדיק, אלא נתן לו חדר צדדי בירכתי הבית ולא דאג לקבלו כהוגן, לאחר השבת נסע הרה"ק מראצפערט לדרכו ומאותו יום ואילך ירד קרנו של העשיר מטה מטה, ובכל משלח ידיו נחל מפלה אחרי מפלה, עד שהפסיד את כל רכושו הרב ולא נשאר לו שריד ופליט, וידעו כולם שמחמת פגיעתו בהרה"ק מראצפערט עלה לו ככה.

כעבור כמה שנים נתמנה הרה"ק מקלויזנבורג לכהן פאר ברבנות העיר, ואותו 'יורד' היה בא לפניו תמידין כסדרן והתאונן בפניו על מצבו הקשה, כשהוא מודה ומתוודה שכל זה בא לו מפני שלא כיבד כראוי את חותנו-זקנו לפני שנים רבות כאשר התאכסן אצלו, והיה מתנצל ואומר שלא בזדון עשה כן, אלא היה לו סיבה מסוימת שבגללה לא היה יכול לקבלו בסבר פנים יפות.

לימים איקלע הרה"ק מראצפערט לקלויזנבורג, והצטרף אליו נכדו הרה"ק מקלויזנבורג בנסיעתו אל העיר סיגעט לשמחת נישואין, ויהי בהיותם בדרך נזכר הרה"ק מקלויזנבורג מאותו 'יורד' שנענש מהקפדתו של הרה"ק מראצפערט, ורצה להזכירו לפניו לטובה, אך לא העז לומר כן להדיא [בדרך אגב ניתן ללמוד מכאן את הכבוד הרב שרחשו הני רבוותא לצדיקים, דאף שהיה הרה"ק מקלויזנבורג תלמיד חכם ועילוי גדול, וכמו כן התפרסם כאיש קדוש וצדיק, בכל זאת לא הרהיב עוז בנפשו להזכיר שמו של איש פלוני מחמת יראת הכבוד], לפיכך התחיל לשוחח עמו בחכמה על ענינים שונים, כשהוא עובר מענין לענין עד שבהבלעה הצליח להזכיר שמו של יהודי זה, כשהוא מפטיר ואומר, שהעולם אומרים שהוא נענש מחמת הקפדתו כאשר לא קיבלו כראוי בעת שהתאכסן אצלו, ויהי כאשר שמע הרה"ק מראצפערט את דבריו הזדעזע בכולו גופו, ובבהלה וחרדה השיב לו בתמיהה "מה אתה שח? וכי אני הענשתי אותו, וכי אני אעניש לבר ישראל? חלילה לך לומר כדבר הזה", נענה הרה"ק מקלויזנבורג ותמה, דאם כן מי הענישו, נענה הרה"ק מראצפערט, כי מן הנראה תבע קוב"ה לדיניה [וצריך לומר שלא היה אותו עשיר אנוס גמור, אלא היה בידו להתאמץ יותר ולארחו בכבוד, ועל כן נענש על כך], אבל הוא לא הקפיד עליו כלל וכ"ש שלא הענישו, וסיים ואמר "קלוינבורג'ער רב, אני יכול לפעמים להעניש גוי, אבל יהודי אינני מעניש לעולם!", כאשר שמע כן הרה"ק מקלויזנבורג פנה אליו ואמר לו, שאם כן בודאי צריכים לעשות לו טובה, ואכן הסכים עמו בזה והאציל עליו מברכותיו, ולא עברו ימים מרובים עד שהלה חזר להצליח בכל מעשה ידיו, ושב למעמדו הקודם.

נפלאות יש ללמוד מסיפור זה, דאע"פ שיש לאדם תרעומת על חברו עליו לכבוש כעסו ולא להקפיד על הזולת כלל, וכה ראיתי במכתבו של אחד מגדולי הדור שליט"א [שמחמת טעמים הכמוסים עמדי לא אוכל לפרסם שמו], שכתב בהאי לישנא "ואפילו על הרודפים אותי כמדומה שאיני יכול להקפיד עליהם באמת", וזו מדת צדיקים המעבירים על מידותיהם ומוחלים וסולחים לכל אלו שעשו להם רעות, ולא עוד אלא שאינם מקפידים עליהם כלל, ואעפ"כ הפוגע בכבודם לא ינקה מן העונש, כי לחישתן לחישת נחש ועקרב מפני שהקב"ה תובע את כבודם, דהא הכא נענש העשיר וירד מנכסיו אע"פ שהרה"ק מראצפערט לא הקפיד עליו כלל, והיינו מפני שהקב"ה דורש ותובע את המזלזל ופוגע בכבוד הצדיקים, על כן השומר נפשו ירחק מהם.

שו"ת קיץ הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שאלת אליקים ארנון, אוניברסיטת בר שבע: האם מותר להתקלח בשבתות במים קרים כאשר מזג האוויר הוא חם ושרבי? והאם מותר לשנות את טמפרטורת המזגן לקרה יותר כאשר המזגן דולק?

תשובה:

מקלחת במים קרים: לספרדים - מותר. לאשכנזים - מותר רק אם יש צער.

שינוי טמפרטורת המזגן: על ידי ישראל-אסור. על ידי גוי מותר באופנים מסוימים עיין לקמן.

ביאור: כבר כתבתי בעבר את פסיקת השולחן ערוך בסימן שכ"ו סעיף א' המתירה רחצה במים קרים בשבת, אלא שהתפשט המנהג בקרב בני אשכנז שלא לרחוץ אף במים קרים בשבת.[א] אמנם בקהילות ספרד לא נתפשט מנהג זה ואין להם אלא פסיקת השולחן ערוך הנ"ל המתירה רחצה במים קרים בשבת.

ולכן לבני ספרד מותר להתקלח במים קרים בשבת, אמנם גם לבני אשכנז אם יש בדבר צער וסבל, כגון בשבתות בעלות מזג אוויר שרבי, אם אדם רגיש לכך ומצטער-יש להתיר **מקלחת** במים קרים.

טעמי ההיתר:

א) כתב בשו"ת אגרות משה[ב] דיש לומר דהמנהג הוא רק לא לרחוץ בתוך מים קרים, אבל רחצה בצורה של 'מקלחת' שהמים נשפכים על גופו-איננה בכלל המנהג[ג] ולכן הקלו למי שמצטער, להתקלח בשבת במים קרים.

ב) בהגהות לשולחן ערוך של רבי עקיבא איגר, כתב דלמצטער יש להקל אף רחצה במים חמים שהוחמו מערב שבת ולא צריך לחוש ל'גזרת מרחצאות' (באופן שאין חששות אחרות, ולכן אין בכך היתר למצטער להתקלח במים חמים משבת הבאים מהדוד החשמלי שהרי מבשל את המים הקרים הנכנסים לדוד, וכל דברי הרבי עקיבא איגר הם רק לעצם 'גזרת מרחצאות' שיש להתיר למצטער) וא"כ כל שכן רחצה במים קרים.

ג) עיין שו"ת רדב"ז חלק ב' סימן תרפ"ז דעולה מדבריו דבמקום צער אין צורך לחוש למנהג.[ד]

ואם ירצה להפיג צינתם של המים הקרים, אזי אם בערב שבת גוף החימום בדוד פעל, וממילא המים החמים נחשבים כ'תולדות האש' אין היתר לעשות כך, שיש בכך חששות של 'בישול', אך אם גוף החימום לא דלק בערב שבת, והמים הוחמו מכוח החמה, אזי הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים, האם מותר להשתמש במים הבאים מדוד שמש בשבת ,שיש מתירים ויש אוסרים, ומכל מקום אף לשיטת המתירים, יזהר רק להפיג את צינת המים הקרים, ולא שיגיעו לידי דרגה של 'פושרים' משום שלפי הרבה פוסקים, מים פושרים הם כבר בכלל 'גזרת מרחצאות'[ה].

ובאשר לשינוי טמפרטורת המזגן: אי אפשר לשנות את טמפרטורת המזגן בשבת, משום חששות שונות כגון: שמגביר את צריכת החשמל, ופועל כמה פעולות חשמליות, ומשנה את הכתב בצג השלט והמזגן וכדומה, אמנם על ידי גוי יהיה מותר באופנים הבאים:

אם המזגן מקרר את הבית, והאדם רוצה שהמזגן יקרר יותר, אז מותר לרמוז לגוי ברמז שאינו ביטוי של ציווי להגביר את עוצמת המזגן.

אך אם המזגן אינו מצליח לקרר את הבית, אין היתר לרמוז לגוי כדלעיל, משום שסוף סוף נהנה ממלאכת הגוי שנעשתה בעבורו, ומבואר בשולחן ערוך סימן רע"ו סעיף א' שאסור ליהנות ממלאכה כזו[ו]. אמנם אם מצטער מאד מהחום וסובל הרבה, אז יש מהפוסקים שמתירים[ז] לצוות לגוי בפירוש להגביר את עוצמת המזגן, משום שכשם שהכול נחשבים חולים אצל הקור, כך הכול נחשבים חולים אצל החום, ומותר לצוות על גוי לעשות מלאכה דרבנן במקום חולי.

א - עיין שו"ת תרומת הדשן סימן רנ"ה ורנ"ו, ושו"ת מהרי"ל סימן קל"ט והובאו להלכה במג"א שכ"ו סק"ח, ובמ"ב שם ס"ק כ"א.
ב - או"ח חלק ד' סימן ע"ה אות א'.
ג - כי חלק מהחששות שהביאו למנהג הנ"ל, לא שייכים במקרה של 'מקלחת' עיי"ש בדבריו.
ד - ואף דדבריו לא מוחלטים להלכה, מכל מקום חזי לאיצטרופי.
ה - עיין לוית חן אות ע"ט, וממילא חלק מטעמי ההיתר לא שייכים.
ו - אך אם המזגן כן מקרר, אין הקרור הנוסף נחשב הנאה האסורה, כמבואר בסימן רע"ו סעיף ד', דזו רק תוספת הנאה עיין שם.
ז - שו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ג ועוד.

סיפור לשבת

סגירת מעגל בירושלים

/ העיתונאי ישראל גליס*

היה זה לפני כמה שנים. בליל שישי, מיד אחרי חג שבועות אותה שנה, הטלפון מצלצל ועל הקו סטודנט שמזדהה בשם יואב. "אני עורך מחקר לדוקטורט שלי על הרב ישראל משקלוב. אני מנסה לברר איפה הקבר שלו, והתקשרתי לחברא קדישא הוותיקה 'פרושים' והם אמרו לי שאין להם רישום על רבי ישראל משקלוב בירושלים, אבל אמרו לי שאפנה אליך, אולי אתה יודע".

המשך בעמוד הבא...

ביקשתי שימתין, ניגשתי לארון הספרים והוצאתי את ספרו של אבי ע"ה "דמויות בירושלים", שם יש פרק על רבי ישראל משקלוב. אבל גם שם, בסוף הפרק נאמר שלא ידוע מקום ציונו. ביקשתי ממנו להמתין עוד. אבי כתב גם את הסדרה "אנציקלופדיה לתולדות חכמי ארץ ישראל", ואולי שם יש איזכור לציונו. ואכן, שם נכתב שרבי ישראל משקלוב טמון בטבריה, אבל לא ידוע היכן בדיוק מקום ציונו. אמרתי לסטודנט שיתקשר במוצאי שבת. שכן, בשבת אני מתפלל בבית הכנסת של חסידי קרלין, ושם מתפלל אברך מטבריה בשם הרב חיים זאלץ, ותכננתי לשאול אותו. בשבת אכן פגשתי ברב חיים זאלץ, ולשאלתי האם יש רישומים של בית העלמין בטבריה, הוא ענה יש משהו והתעניין מה בדיוק אני מחפש. אמרתי לו: את ציון קברו של רבי ישראל משקלוב בעל "פאת השולחן". הוא שמח על השאלה, וענה לי שלפני זמן לא רב, נפטר אח של אביו ורצו לטמון אותו ליד הסבא. חפרו שם קבר ומצאו שם את המצבה של רבי ישראל משקלוב. הם הרימו את המצבה ובנו את הקבר מחדש. וכך, סבא שלו קבור מצד אחד של רבי ישראל משקלוב, ואביו ודודו קבורים בצד השני.

התרגשתי מהתשובה וחיכיתי למוצאי שבת, ומיד אחרי הבדלה התקשרתי ליואב. לא הספקתי לומר לו משפט שלם והוא אומר לי: סליחה, אבל אני חייב לקטוע אותך לפני הכל. בשבת היה אצלי אבי, שהוא פרופסור מן המניין בטכניון, ושאל אותי מה עבודת הדוקטורט שאני עושה. סיפרתי לו על רבי ישראל משקלוב. אבי נדרך ואמר לי: יואב, אנחנו צאצאים של רבי ישראל משקלוב ! הוא הסבא

הגדול שלנו!...

אני מצידי השלמתי לסטודנט את הסיפור. אמרתי לו שאני יודע היכן הציון של רבי ישראל, שטמון בטבריה. ללא היסוס הוא אמר לי: אם אתה יודע היכן זה, אנחנו יוצאים אליך כעת אני ואבי ושאר המשפחה ונוסעים עכשיו לטבריה. אמרתי להם: בואו נחכה לבוקר, אבל הם התעקשו ותוך שעתיים כבר היו אצלי. הכנתי פנסים, נרות נשמה, כיסויי ראש וכו'.

מוצאי שבת של קיץ, השעה 11 בלילה, ואנחנו יוצאים לטבריה. בדרך אני מספר להם את מה שכתב רבי ישראל משקלוב בהקדמה לספרו "פאת השולחן" על סבלו המשפחתי, על רעידת האדמה, על המשבר של יהודי הגליל ועוד. במהלך הנסיעה אני אף לומד איתם מתוך ספריו. אחרי חצות הגענו לבית העלמין העתיק של טבריה. טיפסנו במעלה בית הקברות, עד שהגענו לציון. הם התנפלו על הקבר בתפילה ובהדלקת נרות נשמה. הייתה זו עבורם פעם ראשונה שהם מחזיקים ספר תהילים, ופה באה ההפתעה: התאריך הרשום על הציון היה ט' סיון, כשאנחנו עומדים ליד ציונו בדיוק בתאריך היארצייט הזה, ט' סיון!

התרגשנו מהמשמעות, ונשארנו במקום עד לפנות בוקר. לאחר מכן יצאתי איתם לתפילת שחרית בבית הכנסת קרלין, שכללה הנחת תפילין מצדם, תפילה, קדיש, והרבה התרגשות על כך שהם זוכים לומר קדיש פעם ראשונה במניין בדיוק ביום היארצייט.

חזרנו לירושלים, ונפרדנו, ומדי פעם הם עומדים איתי בקשר עד היום. לפני שנה קיבלתי טלפון: כבוד

הרב, מדבר יואב. חזרתי בתשובה, התחתנתי בארה"ב, וכעת אני גר כאן בירושלים בשכונת בית הכרם ומחר אני עושה ברית לבן שלי. כמובן שבאתי לשמחה ואף התכבדתי בקריאת שם לתינוק שנקרא, איך לא, "ישראל" על שם רבי ישראל משקלוב. ומה היה התאריך? הברית הייתה בדיוק ביום היארצייט של - רבי ישראל משקלוב בעל "פאת השולחן", ט' סיון.

* ותודה לר' נפתלי אהרן וקשטיין / יוחסין

שביבים / שאול שיף

האם בדקו אם הפרה אדומה טריפה?

(משיחותיו של הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א)

בפרשתנו פרשת חוקת כתוב: ונתתם אותה אל אלעזר הכהן והוציא אותה אל מחוץ למחנה ושחט אותה לפניו (במדבר י"ט, ג')

בתרגום יונתן בן עוזיאל מובא: "ותתנון יתה לאלעזר... ויבדקיניה בתמני סרי טריפן".

ובספר מרפסין איגרי בפרשתנו הקשו, וז"ל: כיצד כתב יונתן בן עוזיאל כי הכהן צריך לבדוק את הפרה האדומה באם היא נקייה מ-י"ח טריפות, והלא במסכת חולין (י"א ע"א) שנינו מפורשות כי אין בודקים את הפרה, שנאמר: "ושחט... ושרף" - "מה שחיטתה כשהיא שלמה, אף שריפתה כשהיא שלמה".

יתר על כן: מן העובדה שאת הפרה האדומה לא בדקו בשמונה עשר טריפות הוכיחה הגמרא שהולכים אחר הרוב, והואיל ורוב בהמות אינן טריפות, על כן אין צריך לבודקה. כיצד, אם כן, יונתן בן עוזיאל סתר כל זאת וכתב "ויבדקיניה בתמני סרי טריפן"?

ואין לתרץ שיונתן בן עוזיאל סובר כרבי מאיר שחיישינן למיעוטא, ואין הולכים אחר הרוב, ועל כן, לדעתו, צריך לבדוק את הפרה האדומה בי"ח טריפות.

שכן גם לדעת הסוברים ש"חיישינן למיעוטא" אין זה אלא מדרבנן, ואילו יונתן בן עוזיאל כתב זאת בביאור המקרא.

זאת ועוד: הרי, כאמור, חייבים לשורפה כשהיא שלמה, שנאמר: "ושחט... ושרף", ונמצא כי גם לדעת הסוברים כי "חיישינן למיעוטא", במקרה זה אין כל אפשרות לחשוש למיעוט ולבדוק, שהרי התורה ציותה לשורפה בשלמותה?. עכ"ל.

א) בשו"ת הר צבי להגרצ"פ פראנק זצ"ל (יור"ד ח"ב סימן מ"ה) תירץ על פי המובא ב"דרכי משה" לרמ"א בשם התשב"ץ, כי

כתוב בשם רבי יהודה חסיד, שיש להעביר היד ולמשמש על גבי הבהמה בעודה חיה כדי לדעת אם טריפה היא אם לאו, והיה אם תשפיל עצמה לארץ תחת ידו - כשרה היא, ואם לאו - טריפה.

באופן זה ניתן לבדוק אם כשרות הבהמה, גם בעודה שלמה, כך ששריפתה תתבצע בפרה שלמה.

אמנם, גם אחר תירוץ זה, נותרה עדיין קושיה: מהי הוכחת הגמרא מפרה אדומה שהולכים אחר הרוב, והלא יתכן שבדקוה כפי העצה הנ"ל, אולם בלא בדיקה זו קיים חשש לטריפה, ואין הולכין אחר הרוב?

בהכרח צריך לומר, כי אמנם בדיקה גמורה - היא רק בנתיחת הבהמה, וכל שבודק באופן אחר - כגון בעצה הנ"ל, כשרות הבהמה היא רק מטעם רוב. ומכל מקום, כוונת התרגום יונתן בן עוזיאל היא, כי קיים חיוב לבדוק בהעברת היד, למרות שגם בדיקה זו אינה בדיקה גמורה.

ב) בשו"ת גנזי יוסף תירץ שהנה ב "רבינו בחיי" (בפרשת צו) מחדש, כי לכהנים היו סימנים ידועים להם, שעל ידיהם היו בודקים מבחוץ אם הבהמה כשרה, או טרפה.

ואמנם, אין לסמוך על הסימנים הללו, אלא יש לבדוק את כשרות הקרבן בדיקה פנימית. אולם לגבי פרה אדומה שאין אפשרות לבדיקה מעולה, כיון שהתורה מצווה לשורפה כשהיא שלמה, על כן השתמשו הכהנים בסימנים הללו כדי לבודקה.

הוכחת הגמרא מדין פרה אדומה לדין רוב היא, שלולא שמסתמכים על רוב, כי אז אי אפשר היה להסתמך על הסימנים שהיו בידי הכהנים ולקבוע על פיהם את כשרות הבהמה.

ג) בשו"ת "בית יצחק" (יורה דעה ל"ט) מיישב על פי דברי התוספות במסכת שבת (כ"ב ע"ב ד"ה וכי), שהביאו בשם ברייתא דמלאכת המשכן, שעמוד הענן שהיה הולך לפני המחנה בארבעים השנים ששהו במדבר, היה מאיר להם עד שאדם היה מסתכל בטפיח או בחבית מבחוץ, ורואה את מה שבתוכו.

מעתה יש לומר, כי דברי יונתן בן עוזיאל, אמורים רק לגבי הפרה אדומה שנעשתה במדבר, בפרה זו ניתן היה לבודקה בי"ח טריפות, למרות שנשארה בשלמותה, וזאת על ידי עמוד הענן שהיה מאיר וראו כל מה שבתוכה.

הוכחת הגמרא לדין רוב, היא משאר הפרות האדומות שנעשו במהלך הדורות, בהם לא ניתן לבדוק אם טריפה היא או כשרה, לא מבפנים ולא מבחוץ, הרי לנו כי סומכים על דין רוב להכשירה.

השכנת שלום בית

כותב מחבר "אוצר הידיעות": אבי זצ"ל ערך חשבון נפלא, ולפיו, אהרן הכהן התעסק בכל יום לפחות בחמישה מקרים של "שלום בית". שהרי אחרי מיטתו של אהרן הלכו 80 אלף בחורים ששמם אהרן, כמובא בכלה רבתי (פרק ג'). נכתב שם, שאותם בתים שאהרן השכין בהם שלום, נתנו כאות הוקרה את שם בנם על שם אהרן.

נמצא, שהיו לפחות 80 אלף מקרים של שלום בית שאהרן התעסק בהם. ומכאן, אם ניקח שלוש מאות וחמישים וחמישה ימים שישנם בשנה ונכפיל אותם בארבעים שנה (שנות המדבר), נקבל ארבעה עשר אלף ומאתיים יום. ועכשיו נחלק את אותם 80 אלף מקרים למספר הימים הללו, נמצא שלכל הפחות חמישה מקרים פלוס של "שלום בית" ביום, טיפל אהרן הכהן. וגם אם נניח ששיחה אחת שלו הספיקה להשכין שלום, הרי ניווכח שכל כולו של אהרן היה בעסקי השכנת שלום בית בין איש לאשתו ובין אדם לחברו.

וברבנו יונה (באגרת התשובה אות י"ד) כתב: "וחייבים ישראל לברור אנשים ברורים שיטילו שלום בין איש לאשתו ובין אדם לחברו, שיהא בידם הכוח לכוף ולהכריח בני אדם על השלום. ויהיו אותם אנשים הברורים, אנשים שמחים, שיודעים לפייס ולרצות בני אדם ולהטיל שלום, ולא יהיו כעסנים ורגזנים וכו'. ואמרו חז"ל (תענית כד, א') על האנשים הללו שמטילים שלום בשמחה ובטוב לבב, כי מובטח להם שהם בני עולם הבא".

מיהו צדיק?

בספר היהודי הקדוש (עמוד קכ"ט) כתב: הרבה חסידים טועים ובוחרים להם רבי, והוא איש שאינו ראוי כלל ללבוש איצטלא של צדיק. גם בספר ראש הגבעה לתלמיד הגר"א, כתב: וכן צריך השקפה להבחין בין הירא את ה' באמת ובין המשוגע והמטורף, עד שכמה בני אד שופטים על אחד שהוא ירא גדול ובאמת אינו אלא משוגע גדול ומטורף גדול.

שימוש בשמות הקודש

כתב המהר"ל בספר באר הגולה (הבאר השני): לכן מותר לצדיקים להשתמש בהשבעת שמות, ולא נחשב להם שמכחישים פמליה של מעלה. וביאר: משום שהם פועלים על ידי צירוף אותיות הקודש שבהן ברא הקב"ה את עולמו, וממילא לא נחשב כהכחשה, שהרי פועלים באותו כלי אומנות עצמו שפועל הקב"ה. מה שאין כן כישוף בשמות הטומאה המכחישים פמליה של מעלה. יצויין, כי החתם סופר כתב כי "שמות הקודש הם פעולות אמיתיות כמו שראיתי בעיני מאיש מופת מורי (רבי נתן אדלר זצוק"ל) כהן צדק ז"ל".

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין
עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net